

тенденцію до скорочення кількості аудиторних годин та збільшення обсягу самостійної роботи педагогів та студентів у закладах вищої освіти.

Отже, вивчення курсу «Інноваційні технологічні рішення» педагогів має потенціал для підвищення якості формування знань шляхом візуалізації, індивідуалізації та диференціації освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Точка доступу: <https://support.google.com/a/answer/2856827?hl=ru>
2. Деркач Т. Інформаційні технології у викладнні педагогічних дисциплін: Навч. метод. посіб. / Т. М. Деркач. – Д.: Вид-во ДНУ, 2008. – 336 с.
3. Дольме М. Електронні освітні ресурси як складова електронного навчально-методичного комплексу в підготовці майбутніх учителів технологій/ М. Дольме// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Вип. 52. – 2015. – С. 97–102.

Остроушко І.В.,

асистент вчителя

Кам'янець-Подільського НВК №3

у складі ЗОШ I-III ступенів та ліцею

Хмельницької області

Принципи універсального дизайну як основа доступності в сучасному освітньому середовищі

У статті висвітлено шляхи реалізації доступності в освіті в умовах інклюзивного навчання, передумови створення освітнього середовища. Автором розглянуто принципи універсального дизайну, запропоновано методи та форми його реалізації в навчально-виховному процесі.

Ключові слова: освітнє середовище, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, доступність, бар'єри, принципи, універсальний дизайн.

Сучасне українське суспільство здобуло такий рівень соціального розвитку, що не може собі дозволити втратити жодну підрастаючу людину, а визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилює увагу батьків, держави і громадськості до їхніх проблем з народження і до повноліття та відповідальності за розвиток, навчання і виховання. Діти з особливими освітніми потребами теж не повинні залишатися без належної уваги. Адже історично так склалося, що вони були позбавлені можливостей отримувати освіту поруч зі своїми однолітками, їм відмовляли у доступі до загальноосвітньої навчальної програми, через що вони змушені були навчатися у спеціальних закладах.

Тому сьогодні одним із найважливіших явищ у сучасній освіті є рух за інклюзивну освіту. Поняття «інклюзія» має значний вплив на політику, науково-пошукову та практичну роботу, а також передбачає багату значення, що охоплюють діапазон від простого зарахування учнів з особливими освітніми потребами в звичайні класи до трансформації філософії, цінностей і практичних підходів освітніх систем. Інклюзія потрібна нашій державі як засіб досягнення соціальної справедливості в інтересах учнів з особливими освітніми потребами.

Ученими обговорюються проблеми інтеграції дітей з особливими освітніми потребами і активно розробляються підходи до навчання і виховання їх в умовах загальноосвітніх навчальних закладів. Вивчення особливостей створення комфортного інклюзивного освітнього середовища має важливе значення для успішного виховання та соціалізації усіх дітей.

Питанню інтегрованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами приділяли увагу численні фахівці в галузі соціальної, корекційної, спеціальної педагогіки та дефектології: Л. Аксьонова, В. Бондар, Є. Бондаренко,

М. Веденіна, М. Власова, О. Глоба, В. Григоренко, П. Горностай, Г. Іващенко, Б. Пузанов, О. Усанов.

В Україні окремі аспекти проблеми інтегрованого навчання висвітлюються у працях А. Колупаєвої, М. Сварника, В. Синьова, Н. Софій, М. Шеремет, В. Тарасун, О. Таранченко, А. Шевцова та ін.

Аналіз праць В.О. Сухомлинського свідчить про те, що майже в усіх своїх роботах учений звертав особливу увагу на необхідність використання принципу індивідуального підходу в роботі з дітьми з особливими потребами: «Духовне життя школи повинно бути настільки багатограним, щоб кожний знайшов поле для розкриття, ствердження своїх сил і творчих здібностей. Зміст духовного життя полягає в тому, що в кожному вихованці пробуджується його індивідуальна неповторність. Тільки там, де маленька людина переживає відчуття гордості від того, що вона у чомусь досягла видатних успіхів, виявила себе. В індивідуальному духовному житті ми бачимо те, що потрібно називати енергією думки. Радість розумової праці – ось що стає доступним людині, якщо її духовне життя перейнято почуттям оптимістичної впевненості у своїх силах, почуттям власної гідності.» [7, 78]

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища. У такому середовищі всі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, що пристосовані до потреб такої дитини. Багато дослідників називають освітнє середовище «третім учителем», який разом із батьками і педагогами здійснює суттєвий вплив на розвиток і навчання дитини. Важливо, щоб освітнє середовище було привітним і цікавим для дитини. [2, 45]

Основою для створення сприятливого освітнього середовища є забезпечення доступності, що передбачає усунення будь-яких перешкод, зокрема тих, що стосуються освітнього процесу. Доступність в освіті передбачає усунення бар'єрів за такими напрямками:

- Інституційний – право голосу та вибору кожної дитини, повага до її думки.
- Ментальний – розуміння того, що дитина з особливими освітніми потребами має бажання виконувати багато речей самостійно, не користуватися сторонньою допомогою.
- Фізичний – усунення бар'єрів в архітектурній та транспортній інфраструктурі.
- Інформаційний – кожен здобувач освіти має право на знання та інформацію з різних джерел.

Саме забезпечення «доступності» має вирішальне значення, оскільки безпосередньо впливає на користування особами з особливими освітніми потребами всім спектром прав людини; відіграє ключову роль у створенні інклюзивного середовища, в якому усі в рівних можливостях зможуть брати участь в освітньому процесі. [1, 56]

Доступність упродовж тривалого часу сприймалась як сукупність мінімальних технічних вимог до створення більш-менш сприятливих способів життєдіяльності обмеженої групи населення – людей з інвалідністю.[2, 17] Проте у сучасному трактуванні «доступність» за змістом є дуже широким поняттям, однієї із найважливіших сфер якого є саме освіта. Адже, перш за все, діти з особливими освітніми потребами, повинні мати доступ до інформації, щоб повноцінно розвиватись, навчитись сприймати цю інформацію, вміти працювати з нею відповідно до своїх можливостей. Отже, з цього можна встановити прямий зв'язок між здатністю отримувати інформацію та забезпеченням фізичної реалізації доступності для дітей з особливими освітніми потребами, сприйманням суспільства таких учнів як рівних собі. Тобто, щоб мати змогу навчатись, здобувати освіту, всі учні, не залежно від потреб, фізичного розвитку, інтелектуальних здібностей та можливостей, мають право навчатись самостійно чи з допомогою за потреби, висловлювати свою думку та позицію рівноцінно, мати можливість фізично отримувати знання.

Таким чином, на нашу думку, стратегією, яка зможе поєднати напрямки доступності, спроектувати та скомпонувати елементи освітнього середовища, комунікаційних та інформаційних технологій, зробити освіту доступною для всіх, є універсальний дизайн.

Концепція універсального дизайну виникла в 1970-х роках у галузі архітектури й була спрямована на врахування різноманіття людей із приділенням особливої уваги залученню й рівності. Американський архітектор Рон Мейс, який мав фізичні порушення, першим використав термін «універсальний дизайн» та разом із групою архітекторів, дизайнерів, інженерів розробив сім його принципів, які нині застосовують у різних сферах: освіта, архітектура, медицина, спорт, дозвілля, транспорт, послуги, інформаційні технології тощо.

Універсальний дизайн – це дизайн, який можуть використовувати всі люди максимально можливою мірою без необхідності адаптації або спеціального дизайну. [3]

Проте часто поняття «універсальний дизайн» вживають у вузькому значенні, враховуючи лише забезпечення фізичного пересування дітей з особливими освітніми потребами, проводять аналогії з архітектурним дизайном закладу чи звичайним маркуванням. В сучасному освітньому просторі цей термін набув значно ширшого значення. Універсальний дизайн, перш за все, забезпечує універсальну педагогічну практику для всього учнівського колективу, сприяє гнучкості системи розподілу інформації та спільному отриманню знань всіма учнями.

Ми пропонуємо такий спосіб застосування універсального дизайну, який буде відображатись в усіх аспектах формування навчального процесу в інклюзивному середовищі: від кирикулуму до організації. Універсальний дизайн в навчанні спрямований на створення навчальних програм, які мають бути гнучкі, враховувати потреби учнів, зосереджувати увагу на виборі цілей, методів, механізмів оцінювання та навчальних матеріалів. Така системність зведе до мінімуму існуючі бар'єри та забезпечить доступність. Рон Мейс зауважував, що, використовуючи термін «універсальний», ми маємо усвідомлювати, що ніщо не є повністю універсальним, завжди знайдуться люди, які з різних причин не зможуть скористатися певним предметом, як би добре він не був сконструйований. Саме тому універсальний дизайн за потреби не виключає допоміжних пристроїв та розумних пристосувань. [5, 37]

Принципи універсального дизайну були розроблені ще у 1997 році групою архітекторів, дизайнерів, інженерів та дослідниками навколишнього середовища. Проте ми пропонуємо розглянути їх через призму спрямованості сучасної освіти для всіх, відійти від стандартного уявлення про доступність лише фізичного простору та зосередитись на організації навчального процесу.

Першим принципом є рівноправне використання, паритетна доступність середовища для кожного, надання однакових засобів для всіх користувачів. Зокрема, універсальний дизайн передбачає, що учні матимуть доступ до єдиного кирикулуму, одних і тих самих видів діяльності та завдань, проте спосіб досягнення ними результатів може варіюватися, методи та форми роботи можуть відрізнятися. Досягнення результатів можуть бути в межах однієї програми, на різних рівнях чи за різними програмами. Види діяльності під час навчального процесу при рівноправному використанні виключають виокремлення певних груп та «навішування ярликів».

Другим принципом є гнучкість у користуванні, а саме: універсальний дизайн має забезпечити індивідуальні особливості з урахуванням потреб учня. Завдання та форми роботи повинні відповідати різним уподобанням і можливостям учнів, здобувач освіти має можливість сам обрати спосіб виконання завдання і використання матеріалів. Наприклад, вибір усної чи письмової відповіді, варіація завдань з розгорнутими відповідями чи коротких з чітко поставленим запитанням, виконання вправ з допомогою творчості, використання магнітів, природних матеріалів, наклеює для позначення відповідей для учнів з проблемами моторики, розробка презентації чи малюнків для виконання завдань.

Просте та зручне використання є третім принципом універсального дизайну. Форма роботи чи сприймання інформації повинна бути зрозумілою не залежно від досвіду, освіти чи мовленнєвого рівня. Діти з особливими потребами можуть мати запит до

висвітлення етапів, форм роботи, способів подання інформації у вигляді чіткої схеми. Проте не варто виокремлювати таких учнів. Ця схема повинна бути універсальною, її можна і варто використовувати як загальну мапу етапів уроку для дітей усього класу, варто зробити її традиційним елементом уроку.

Варто зазначити, що вид діяльності, який передбачає етап гри, може мати різні види та способи гри, пов'язані з темою уроку, навчальним матеріалом, а також враховувати особливості дитини. Наприклад, під час уроків української мови, учень з особливими освітніми потребами під час гри може складати кубики з буквами слів, які сьогодні почув. Інші учні грали в «мовленнєву естафету» зі словами з певною орфограмою.

Наступний принцип – сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів. Передбачає надання важливої інформації у різний спосіб: візуальний, вербальний, тактильний. Забезпечує належний контраст між важливішою та супутньою інформацією, полегшує процес розуміння інструкцій та вказівок, забезпечує сумісність з різними технологіями і засобами, які використовують особи з особливими освітніми потребами. Наприклад, використання пунктирних коліщат, паперу з рельєфними лініями, приладдя із шрифтом Брайля, великим шрифтом, крапки-наліпки, тканини з різними текстурами, аудіо записи творів. [5, 170]

П'ятим принципом універсального дизайну є припустимість помилок. Дизайн зводить до мінімуму можливість виникнення ризиків та шкідливих наслідків випадкових або ненавмисних дій користувачів. Елементи та матеріали, що використовуються найчастіше під час навчального процесу, мають бути найдоступнішими. [4, 8] Небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити, або убезпечити, зокрема, це стосується уроків трудового навчання та образотворчої діяльності. Також цей принцип передбачає врахування психологічних особливостей кожного учня, вміння передбачати реакцію дитини на помилку та звести до мінімуму наслідки її негативного сприйняття. Є учні, яким необхідна додаткова мотивація, похвала, попередня бесіда про те, що ніхто не ставитиметься до неї упереджено, не критикуватиме у разі невдачі.

Низький рівень фізичних зусиль також є одним із принципів універсального дизайну.. Він розрахований на незначні фізичні ресурси, зусилля, що їх мають докладати учні. Такий дизайн є необхідним для учнів всього класу, не залежно від їх рівня розвитку. Зокрема, це чергування вправ на письмо та усні відповіді, фізичні хвилинки та вправи для релаксації, розминка для очей та концентрації уваги, чергування видів діяльності в приміщенні та на свіжому повітрі, в різних освітніх середовищах. За потреби учні з особливими освітніми потребами можуть під час навчального процесу змінювати місце перебування, відпочивати в куточках усамітнення, змінити фізичну позу.

Останній принцип універсального дизайну зосереджений саме на організації фізичного простору для зручного доступу всіх здобувачів освіти, врахування мобільності учнів і використання допоміжних і компенсаторних засобів. [1, 83] Тобто забезпечити обладнанням для розміщення та пересування, а також підсилення комунікації дітей з особливими освітніми потребами таким чином, щоб вона не була ізолюваною від соціуму, відчувала себе частиною колективу, могла працювати разом з іншими дітьми під час навчального процесу.

Варто зазначити що, універсальний дизайн – це саме те особливе освітнє середовище, де кожна дитина навчається «по-своєму» і цінність дитини не залежить від її здібностей і досягнень. Саме тому, за словами Л.С. Виготського, універсальний дизайн є «зоною найближчого розвитку», коли «навчання веде за собою розвиток». Відповідно до цієї моделі, те, що сьогодні дитина робить у співпраці з педагогом, завтра вона зможе робити самостійно, саме тому універсальний дизайн знищує бар'єри, забезпечує доступність, а не обмежує і виокремлює дитину.

Отже, усвідомлення та розуміння концепції інклюзивної освіти, складових інклюзивного навчання дає змогу створити навчальне середовище, в якому кожен учень не залежно від своїх фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей зможе розвиватися в соціумі, здобувати необхідні знання, вчитися самостійно. Основа сучасної освіти – доступність можливостей та інформації, усунування бар'єрів, відмова від стереотипів. Універсальний дизайн є важливим ключем до доступності, є необхідним не

тільки для людей з особливими потребами, але й для більшості осіб нашого суспільства, є особливим підходом до навчання, який мінімізує перешкоди у соціальному розвитку та спілкуванні.

Універсальний дизайн є невід'ємною частиною інклюзивного простору та забезпечує основу для розроблення широкого спектру навчальних продуктів та доквілля з урахуванням потреб усіх учнів.

Інформаційна насиченість сучасного світу вимагає прийняття новітніх технологій, спеціальної підготовки та певної адаптації навчального матеріалу для учнів, для того щоб у загальному доступному вигляді надати їм необхідні знання. Щоб навчити дитину, не потрібно знати її діагноз, потрібно володіти інформацією, які зміни потрібно ввести у методи та стратегії викладання, формування інклюзивного простору для того, щоб забезпечити максимально активну і значущу участь усіх дітей у житті класу та школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Азін В.О., Байда Л.Ю., Грибальський Я.В., Краснова-Еннс О.В. Доступність та універсальний дизайн: навч.-мет. посіб. / за ред. Л.Ю. Байди, О.В. Краснової-Еннс. Київ, 2013, 128 с.
2. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей в інтегрованому освітньому середовищі: Тези доповідей / за заг. ред. Т.М. Таманчука. Київ: Університет «Україна», 2011, 470 с.
3. Байда Л. Як застосовувати в школах універсальний дизайн, стандарти доступності й розумного пристосування. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-zastosovuvaty-v-shkolah-universalnyj-dyzajn-standarty-dostupnosti-i-rozumne-prystosuvannya/> (дата звернення 12.09.2021).
4. Інклюзія як нова філософія освіти. *Радість дитинства – вільні рухи*. 2009. №4. С.8
5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми проблемами в інклюзивному середовищі: навч.-мет. посіб. Харків: Ранок, 2019, 304 с.
6. Софій Н. Інклюзивне навчання в закладах середньої освіти: керівництво для тренерів. Київ: Відродження, 2018, 53 с.
7. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т.1. С. 437-438.
- 8.

Павлевич Л.М.,

вчитель початкових класів
Дунаєвецької ЗОШ І-ІІІ ст. №3

Особливості розвивального навчання в умовах початкової школи

Досвід України щодо впровадження розвиваючих методів навчання в шкільну практику переконаливо свідчить, що ця система оцінювання має важливу функцію, адже навчання стає власною справою дитини, коли в учнів поступово зростає почуття відповідальності за роботу від класу до класу. Вчиться засвоювати навчальні матеріали, планувати роботу і самостійно визначити, скільки завдань йому потрібно виконати, щоб побачити перспективу свого прогресу в ході дій.

Ключові слова: розвивальне навчання, рефлексія, безперервність освіти, наступність, початкова школа, навчальний матеріал.

Система первинного розвивального навчання має на меті забезпечення розвитку учнів як основного органу навчальної діяльності. Особливості змісту навчального матеріалу та методики організації навчальної діяльності дітей на початковому етапі розвивального навчання мають відповідати певним умовам, щоб ця система могла бути запроваджена в масових школах.

Розвиваюча система навчання в початковій школі вимагає від вчителів контролю навчального процесу на основі постійного оцінювання справжньої поведінки дітей.